

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Reformní záměry v oblasti nepojistných dávek

a služeb sociální ochrany

v roce 2011 a dalších letech

Materiál pro jednání Pracovního týmu RHSD pro sociální otázky

Únor 2011

Ministerstvo práce a sociálních věcí zpracovalo teze legislativních změn, které by měly v první polovině roku 2011 zahájit legislativní proces *sociální reformy* a z velké většiny by měly nabýt účinnost od 1. ledna 2012. Jejím cílem je:

- zefektivnění práce orgánů státní správy;
- snížení administrativní zátěže pro uživatele služeb;
- úspory prostředků ze státního rozpočtu;
- lepší zacílení a adresnost sociálních dávek;
- dosažení maximální možné účelnosti dávek.

Změny v oblasti dávek jsou obecně motivovány snahou nashromáždit díky zvýšení efektivity dostatek prostředků pro výplatu dávek osobám, které je potřebují, a zároveň snížit celkový objem prostředků vynakládaných na oblast poskytování dávek ze státního rozpočtu.

Základní nástroje reformy

- zavedení jednotného výplatního místa dávek;
- snížení počtu vyplácených dávek jejich agregací do větších celků;
- zavedení efektivního hodnocení příjmů žadatelů o dávky; v hodnocení příjmové situace žadatele bude brán zřetel nejen na jeho osobní příjmy, ale také na příjmové poměry osob, které mají k žadateli vyživovací povinnost nebo bydlí ve společné domácnosti;
- vyplácení dávek přísně podle jejich účelu prostřednictvím elektronického platebního prostředku, kdy příjemce dávky bude rozhodovat o úhradě určité služby či zboží přímo poskytovatelům těchto služeb či zboží; (úhrada za péči, dovoz jídla, pobytové zařízení atd.)

Tyto mechanismy budou promítnuty do všech relevantních agend MPSV.

Připravované legislativní změny lze rozdělit do následujících pilířů:

- **a) sjednocení procesů výplaty dávek** - změny v oblasti výplaty nepojistných dávek sociální ochrany;

- **b) oblast péče a zabezpečení zdravotně postižených osob** – nový zákon o dávkách pro zdravotně postižené osoby, bude nově upraveno poskytování příspěvku na péči, nový zákon o dlouhodobé péči;
- **c) oblast zabezpečení osob v hmotné nouzi** – úprava výplaty jednotlivých dávek s ohledem na cíle reformy;
- **d) oblast rodinné politiky a péče o děti** - dojde ke změnám v sociálně-právní ochraně dětí a bude připraven zákon o službách péče o děti umožňující alternativní péči o předškolní děti zejména rodičovskou výpomoc.

a) sjednocení procesů výplaty nepojistných dávek sociální ochrany

Základním cílem je zefektivnění systému nepojistných dávek sociální ochrany a zjednodušení jejich výplaty. Připravované kroky jsou vedeny ve dvou hlavních směrech:

- změna organizace a řízení výplaty nepojistných dávek sociální ochrany;
- věcné změny, především agregace nepříspěvkových dávek sociální ochrany.

Nepojistné dávky sociální ochrany v současné době poskytují pověřené obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností a úřady práce. Stát tak nemá přímé nástroje ke zvyšování kvality a jednotnosti vykonávaných agend. Výsledkem je menší efektivita, nejednotnost vnitřního uspořádání a rozhodování, nepružné řízení a financování výplaty příspěvku na péči, dávek pomoci v hmotné nouzi a dávek sociální péče osobám se zdravotním postižením. V současné době není možné stanovovat nezbytné personální kapacity odpovídající svěřeným úkolům, tj. sociální šetření, správní řízení, sociální práce, kontrola využití dávek. Není možné efektivně a jednotně organizovat a zabezpečovat vzdělávací a metodické moduly, které reagují jak na vývoj v oblasti nepojistných dávek sociální ochrany tak na *ad hoc* nastalé skutečnosti. Sjednocením výplaty nepojistných dávek sociální ochrany by tyto problémy měly být odstraněny

V současnosti se předpokládá sjednocení výplaty dávek do struktury Úřadu práce ČR, a to zejména proto, že úřady práce v současné době již vykonávají část agend, které mají být sjednoceny (zaměstnanost a státní sociální podpora), a disponují

informačním systémem schopným komunikovat s informačními systémy převáděných agend. Orgánem rozhodujícím a vyplácejícím nepojistné dávky sociální ochrany budou krajské pobočky Úřadu práce ČR, resp. jeho pobočka hlavního města Prahy. Vzhledem k tomu, že reforma bude představovat významný zásah do současného systému nepojistných dávek sociální ochrany, je spojena s různorodými překážkami a její výsledná forma prochází odbornou diskuzí, nelze s jistotou předjímat její konečný výsledek (zejména pokud jde o konkrétní věcné změny).

b) péče a zabezpečení zdravotně postižených osob

Opatření ve vztahu k osobám se zdravotním postižením:

- zjednodušení posudkového systému a vlastního procesu při zachování uceleného pohledu na každodenní a zcela nezbytné životní potřeby (snížení počtu hodnocených skutečností ze stávajících 36 úkonů na 10 základních životních potřeb). Odlišeny budou také přístupy v posuzování různých věkových kategorií;
- dosavadní zastaralou vyhlášku 182/1991 Sb. nahradit zákonem a sjednotit soubor dávek, které obsahuje do dvou – příspěvku na mobilitu a příspěvku na zvláštní pomůcky
- příspěvek na mobilitu chápat jako vyrovnání příležitostí a přiznávat jej těm občanům se zdravotním postižením, u nichž je indikována závislost v doméně mobilita nebo orientace
- v příspěvku na mobilitu odlišit častou a občasnou dopravu a zavést příjmový test
- v příspěvku na zvláštní pomůcky zavést pravidlo, že nemohou nahrazovat lékařské pomůcky, ale umožnit lepší socializaci či komfortnější život uživatele
- zavést spoluúčasť uživatele na pořízení zvláštní pomůcky
- vytvořit stálý poradní sbor expertů pro aktualizaci seznamu zvláštních pomůcek
- příspěvek na péči bude poskytován v takové výši, aby pokryl část nákladů péče (služeb). Na zbylé části se bude podílet člověk vyžadující péči a případně jeho rodina. Teprve v případě, že oprávněná osoba nemá dostatek prostředků a není pro ni dostupná ani pomoc osob, které k ní mají vyživovací povinnost, bude mít možnost získat doplatek od státu. Řízení bude zjednodušeno (sociální šetření v obvyklém rozsahu budou probíhat pouze v určitých indikovaných případech);

- zůstane možnost volby na jaké služby (způsob zajištění péče), bude příspěvek čerpán. U osoby blízké a zároveň v situaci, kdy je oprávněná osoba ve věku 3 -18 let, nebude u pečujících pohlíženo na příspěvek jako na příjem z hlediska daňových povinností;
- příspěvek na péči bude čerpán prostřednictvím elektronického platebního prostředku;
- bude navrženo zavedení institutu asistenta sociální péče, tj. jiné, než blízké pečující osoby.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí bude s Ministerstvem zdravotnictví spolupracovat na přípravě nového zákona o dlouhodobé péči. Ta bude oddělena od zdravotnické péče (akutní a následné) a také od sociálních služeb. Bude vytvořen samostatný systém dlouhodobé péče s vlastními standardy poskytované péče a vlastními zdroji financování, při zachování principu sdíleného financování péče z obou systémů, tj. zdravotního pojištění a příspěvku na péči;
- určitou roli bude hrát i spoluúčast klienta ve formě úhrady části nákladů, stravy a ubytování, ale také například možnost hradit si nadstandardní péči (standardní péči bude nutné definovat). V dlouhodobějším horizontu se počítá se zavedením státem podporovaného spojení občanů kombinovaného s pojištěním.

c) zabezpečení osob ve hmotné nouzi

- Výplata dávek na základě posouzení příjmové situace nejenom konkrétní osoby v hmotné nouzi, ale též dalších osob, které k ní mají vyživovací povinnost s cílem podpořit odpovědnost v rámci rodiny a upřednostnit ji před odpovědností státu;
- Výplata dávek ve věcné podobě prostřednictvím elektronického platebního prostředku, což by mělo zajistit větší kontrolu využití dávek a tedy jejich spotřebování na účel, ke kterému jsou určeny.

d) rodinná politika a péče o děti

Vláda usiluje o vytvoření podmínek k dalšímu rozvoji rodinné politiky a péče o děti s cílem zvýšit společenskou prestiž rodiny a posílit zapojení obou rodičů do péče o děti, podpořit rozvoj alternativ rodinné péče ve fázi pre-primárního vzdělávání, a vytvářet tak podmínky pro rychlejší návrat pečujících rodičů k výdělečné činnosti.

Návrhy příslušné legislativy by měly být předloženy vládě k projednání do 31. března 2011 s předpokládanou účinností od 1. ledna 2012. Účelem je – při současné výrazně omezené nabídce služeb péče o děti zejména do 3 – 4 let věku – rozšířit spektrum poskytovatelů i služeb péče o děti a umožnit tak rodičům efektivně sladit profesní, rodinný a osobní život.

Opatření reagují zejména na situaci, kdy tzv. „mezera zaměstnanosti v důsledku péče o dítě/děti“ („child employment gap“) dosahuje nejvyšší míry v Evropě (40,5 %.). Cílem je přijmout následující opatření:

I. Zavést institut vzájemné rodičovské výpomoci

- tento krok bude obsahovat definování minimálních podmínek, za nichž může být poskytována péče o svěřené dítě (děti) do 7 let věku fyzickou osobou, pečující zároveň o vlastní dítě do 7 let věku (spodní hranice se nestanovuje), za úplatu ve vlastní domácnosti této fyzické osoby, bez potřeby živnostenského oprávnění;
- úplata za poskytování vzájemné rodičovské výpomoci nebude limitována.

II. Podporovat služby péče o děti v oblasti živnostenského podnikání

- podnikatel, resp. jeho odpovědný zástupce, který zajišťuje činnost dle vázané živnosti, musí mít v současné době odbornou způsobilost k výkonu povolání všeobecné zdravotní sestry, zdravotnického asistenta, ošetřovatele, porodní asistentky nebo záchranáře, ev. odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka nebo pracovníka v sociálních službách;
- nově je navrhováno, aby tuto živnost mohly provozovat i osoby, které budou splňovat speciální požadavky k výkonu živnosti dle její obsahové náplně. Předpokládá se rozšíření možnosti provozovat výše uvedenou živnost i osobami,

kteřé doloží osvědčení o rekvalifikaci nebo doklad o úspěšném složení závěrečné zkoušky dílčí kvalifikace po absolvování akreditovaného vzdělávacího programu.

III. Poskytovat služby péče o děti na nekomerčním základě

- je potřeba nastavit jasná základní pravidla poskytování služby v oblasti dosud téměř neregulované.
- předpokládá se umožnění kontroly nad dodržováním daných pravidel poskytování služby uživateli jako osobami primárně odpovědnými za péči o vlastní dítě;
- navrhovaná úprava bude doprovozena podpůrným opatřením ve smyslu vytvoření interaktivní databáze poskytovatelů služeb.

IV. Zavést daňové výhody v souvislosti s poskytováním služeb péče o děti

- zavede se možnost, aby zaměstnavatelé v případě zřízení a provozu vlastního zařízení služeb péče o děti či zajištění služeb péče o děti pro děti svých zaměstnanců mohli uplatnit náklady na tyto služby jako náklady daňově uznatelné. Obdobné zvýhodnění bude zavedeno pro osoby samostatně výdělečně činné vynakládající finanční prostředky na zajištění péče o vlastní děti za účelem možnosti vykonávat výdělečnou činnost.

V. Změnit podmínky nároku na pobírání rodičovského příspěvku vzhledem k rozsahu doby pobytu dítěte v zařízení péče o děti

- rodič dítěte staršího dvou let bude oprávněn pobírat rodičovský příspěvek bez omezení ve vztahu k rozsahu doby pobytu dítěte v jeslích, mateřské škole či obdobném zařízení; v případě dítěte mladšího dvou let, pokud dítě navštěvuje jesle či jiné obdobné zařízení pro děti po dobu nepřevyšující 46 hodin měsíčně.
- rodičovský příspěvek bude přiznán, pokud rodič pečující o nejmladší dítě v rodině a dítě, které zakládá nárok na rodičovský příspěvek, mají bydliště v ČR.